

УДК 738.22:94(47).07(477.41)

Н.Г. Кондратенко

ІСТОРІЯ КОЛЕКЦІЇ КИЄВО-МЕЖИГІРСЬКОЇ ФАЯНСОВОЇ ФАБРИКИ У ЗІБРАННІ ПОЛТАВСЬКОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ ІМЕНІ ВАСИЛЯ КРИЧЕВСЬКОГО

Стаття присвячена історії формування колекції Києво-Межигірської фаянсової фабрики у зібранні Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського. Коротко охарактеризовано історію створення та функціонування самого підприємства, мистецьке та економічне підґрунтя його роботи. Проаналізовано шляхи надходження межигірських виробів до музейного зібрання у різні роки. Виокремлюється частина музейної колекції, втрачена у роки Другої світової війни. Складено перелік виробів, переданих до Полтавського художнього музею (галереї мистецтв) імені Миколи Ярошенка у 1940 р.

Ключові слова: колекція, фаянс, Києво-Межигірська фаянсова фабрика, Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського, Полтавський художній музей (галерея мистецтв) імені Миколи Ярошенка, К. Скаржинська, родина Кочубеїв, панські маєтки.

Формування колекції музею із більш як столітньою історією зазвичай є питанням складним і багатоаспектним. Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського у цьому сенсі не є винятком. Почасти причиною цього став складний історичний процес, на тлі якого зароджувався та зростав музей. Оскільки створення музею припало на 1891 р., підвалинами його слугували з одного боку суворий академізм наукової установи, а з іншого – романтизм колекціонерів XIX ст. Зібрання порцеляни, безсумнівно, почало формуватися, спираючись на останній.

Стаття має на меті увести до наукового обігу та систематизувати відомості щодо витоків формування колекції виробів Києво-Межигірської фаянсової фабрики у музеї, проаналізувати частину зібрання, втрачену у роки Другої світової війни (1939–1945 рр.) та виокремити збережену до сьогодні.

Перша хвиля уваги до посуду, виробленого на фабриці, виникла на зламі XIX–XX ст. У цей період на нього звертають увагу історики та збирачі старовини, передусім М. Біляшівський, Є. Кузьмін та О. Гансен. Згодом діяльність Києво-Межигірської фаянсової фабрики у своїх працях досліджували Н. Полонська-Василенко, Н. Герасименко, Г. Кондуарова, О. Школьна та інші.

Говорячи про вироби, варто звернутись і до короткого огляду історії самого закладу. Києво-Межигірська фаянсова фабрика, заснована у 1798 р., стала першим у Російській імперії підприємством із виробництва тонкого фаянсу, що носив назву «англійський посуд» [1, с. 24].

Свою назву фабрика отримала від Межигірського монастиря, що знаходився за 25 км від Києва, на місці якого вона й була заснована. На обраній території звели корпуси підприємства, старі монастирські споруди перебудували, також склали печі для випалювання фаянсу. До заводу приписали селян з сусіднього села Петрівці, місцеве населення якого здавна займалося гончарством. Для планомірного продажу виробів, починаючи з 1801 р., у Киє-

ві відкрили фірмову крамницю [2, с. 49].

Створення цього підприємства поряд з іншими подібними заводами мало на меті витіснення з вітчизняного ринку привізного англійського фаянсу.

Серед численних закладів такого профілю Києво-Межигірська фаянсова фабрика займала помітне місце: фахівці, що у 1829 р. відвідали першу виставку російських мануфактурних виробів, відзначали, що «кращим фаянсом справедливо є київський». Оскільки підприємство мало тісні зв'язки з Імператорським порцеляновим заводом у Петербурзі, на відміну від інших, воно випускало більш вишуканий, розрахований на столичну публіку фаянс й орієнтувалось на популярні в усій Європі форми й декор [1, с. 25].

Перші досягнення Києво-Межигірської фаянсової фабрики пов'язані з іменами братів Карла і Христиана Вімерів. Усього за два роки вони налагодили випуск білого побутового фаянсового посуду, значно вдосконаливши масу і глазур, винайшли новий для Росії вид фаянсу – так званий «мармуровий», який використовували для виготовлення посуду та декоративних виробів.

Справжній мистецький підйом Києво-Межигірської фаянсової фабрики починається з 1809 р. Х. Вімер, разом з майстром І. Ермоленком, швидко відновив виробництво після пожежі 1810 р., що завдала фабриці значних збитків. І. Ермоленко займався вдосконаленням маси, глазури, обробкою та випалом виробів, Х. Вімер – моделями посуду, скульптури, декоративних речей.

Ряд виробів, виготовлених на Києво-Межигірській фаянсовій фабриці, виявляє спорідненість із англійським посудом XVIII–XIX ст. За прикладом англійців, тут уперше у Російській імперії запровадили приблизно з 1811 р. метод друкованого декору. На 1830-ті рр. припадає розширення художнього напрямку фабрики. З'являється фаянс, вкритий кольоровою глазур'ю – зеленою, блакитною, помаранчевою – поверх рельєфного декору. У цей час виготовляли різноманітні предмети посуду і декоративні вироби, сервізи. Такі предмети цілком заслужено називають візитівкою Києво-Межигірської фаянсової фабрики, адже на підприємствах Російської імперії ніхто подібного не робив [1, с. 30]. Києво-Межигірська фабрика неодноразово брала участь у промислових виставках: у 1831, 1833, 1835 рр. у Москві й Санкт-Петербурзі, у 1836 р. – в Києві. Наприкінці 1830-х рр. вона прийняла пропозицію відіслати свої вироби до Парижа для музею Королівського Севрського порцелянового заводу.

На першу третину XIX ст. у Російській імперії припало панування стилю ампір. Це знайшло своє відображення у фаянсі Києво-Межигірської фабрики – у цей час виготовлялись вироби, що формою та декором уподібнюються античним пам'яткам. Коли у 1830-ті рр. в російському декоративно-ужитковому мистецтві починається відхід від класицизму до історичних стилів, продукція Межигірського заводу, розрахована у той час здебільшого на грошовитих замовників, складалася з речей пишних та гро-

міздких, призначених для інтер'єрів еkleктичного типу. Широко практикувався випуск кольорових виробів з рельєфним декором.

Великим попитом користувались так звані «гіпюрові сервізи», створені за англійськими зразками, та хлібниці й тарілки з крупним рельєфним рослинним декором, вкриті зеленою поливою. У розписах з'являються українські й російські пейзажі, а також народні типажі [2, с. 54–55].

Розквіт виробництва, творчі пошуки, оновлення асортименту закінчилися в 1840-х рр. Надалі підприємство повторювало зразки, створені раніше.

Новинкою 1850-х рр. став яскравий розпис рельєфного декору. Це нововведення було спричинено бажанням догодити смакам середнього покупця [3]. Намагаючись підтримати інтерес до своєї продукції, фабрика змінила торгівельний знак, зробивши його схожим на гербові марки англійської кераміки.

Наповнення вітчизняного ринку керамічними виробами з рельєфним і друкованим декором із Західної Європи уповільнювало збут межигірської продукції. Уряд вирішив позбутися збиткового підприємства і в 1858 р. підписав рішення про передачу Києво-Межигірської фабрики на орендне утримання. Після цього вона змінила кількох власників, але через недбале керівництво й борги вже у 1875 р. її передали Київській повітовій конторі. За рік до цього підприємство повністю припинило роботу й було ліквідоване, так і не відновивши діяльність.

Незважаючи на неприбутковість фаянсового виробництва, майстрам фабрики вдалося створити цікаві моделі посуду й дрібної пластики, що залишило помітний слід у розвитку декоративно-ужиткового мистецтва. Щорічно тут випускалось до 120 видів фаянсової продукції, що надходила не лише до Петербурга, але й до міст Європи. На жаль, до наших днів залишилось мало межигірських виробів. Лише окремі їхні зразки знаходяться в музеях України, серед яких можна назвати Національний музей українського народного декоративного мистецтва, Національний музей історії України, Національний музей Тараса Шевченка, Київський літературно-меморіальний музей-квартира Миколи Бажана, Харківський історичний музей імені М.Ф. Сумцова, Харківський художній музей, Львівський музей етнографії та художнього промислу, Музей народної архітектури та побуту України в Пирогово, Дніпропетровський національний історичний музей імені Д.І. Яворницького. Чимало виробів зберігається у приватних колекціях.

У Полтавському краєзнавчому музеї імені Василя Кричевського наразі зберігається 17 предметів, виготовлених на межигірській фабриці, 10 з яких надійшли до музею ще до руйнівної пожежі 1943 р., яка знищила значну частину колекції музею. Варто зазначити, що до цього зібрання посуду Києво-Межигірської фабрики нараховувало 45 одиниць. Встановити джерело надходження найперших порцелянових та фаянсових виробів наразі неможливо через часткову втрату фондово-облікової до-

Рис. 1. ПКМВК 9809, Кс 643. Горщик для квітів. 1849 р. Києво-Межигірська фаянсова фабрика

кументації в роки Другої світової війни. Але із розрізних документів та спогадів початку ХХ ст. можна виокремити кілька основних прізвищ.

Однією зі знамих фундаторів колекції безперечно можна назвати Катерину Скаржинську, власницю першого в Україні приватного музею. Коли у 1905 р. вона вирішила передати свою колекцію Полтавському губернському земству, щоб зберегти її для наступних поколінь, ці матеріали стали немовби наріжним каменем у створенні етнографічної збірки музею земства [4, с. 22–23].

Із листа відомого нумізмата та археолога К. Болсуновського до К. Скаржинської від 5 грудня 1893 р. дізнаємось, що і її межигірські вироби не залишили байдужою: «З листа Сергія Климентійовича [Кульжинського] я дізнався, що Вас цікавить питання про виробництво порцеляни Межигірського заводу. Він існував у Києві на початку цього століття й досяг своїм виробництвом значного ступеню досконалості, так що й нині предмети ці вражають своєю художністю, особливо іконка Воскресіння, яку я купив для музею. Ще є вази для фруктів, які я торгую за 3 карбованці. Якби я знав раніше про Ваш інтерес, то не пропустив би можливості придбати дві тарілки з портретами Шевченка й Костомарова». У листі від 14 грудня 1893 р. знову зустрічаємо згадку про вироби Києво-Межигірської фаянсової фабрики, куплені К. Болсуновським для музею: «Відповідно до Вашого бажання, переданого мені Сергієм Климентійовичем, я взяв вазон Межигірської фабрики. Але твори цієї фабрики нині вельми рідкісні» [4, с. 7–9].

Наразі у Полтавському краєзнавчому музеї зберігається 9 виробів фабрики, переданих благодійницею:

1. ПКМВК 2635, Кс 565. Хр. кат. 1889¹. Бюст російської

1. Тут і далі у тексті номери за хронологічним каталогом К. Скаржинської.

Рис. 2. ПКМВК 9833, Кс 667. Ваза для квітів помаранчевого кольору на п'ять відділень. 1840 р. Києво-Межигірська фаянсова фабрика

імператриці Катерини II. 1853 р. Вис. 21 см.

2. ПКМВК 9806, Кс 640. Хр. кат. 709. Соусник з кришкою. 1839 р. Вис. 36 см.

3. ПКМВК 9809, Кс 643. Хр. кат. 4193. Горщик для квітів. 1849 р. Вис. 17 см.

4. ПКМВК 9810, Кс 644. Хр. кат. 1973. Миска глибока. 1849 р. Дм. він. 33 см.

5. ПКМВК 9833, Кс 667. Хр. кат. 2559. Ваза для квітів на п'ять відділень. 1840 р. Вис. 19 см.

6. ПКМВК 9834, Кс 668. Хр. кат. 1739. Форма для бланманже. 1845 р. Він. 19 x 16 см.

7. ПКМВК 9836, Кс 670. Хр. кат. 3527. Ваза з ручками. 1850 р. Вис. 27 см.

8. ПКМВК 9854, Кс 688. Хр. кат. 4194. Ваза з ручками. 1820-30-ті рр. Вис. 15 см.

9. ПКМВК 9858, Кс 692. Хр. кат. 1711. Ваза. 1840 р. Вис. 11,5 см.

Частина колекції у 1940 р. була передана до Полтавського художнього музею (зараз Полтавський художній музей (галерея мистецтв) імені Миколи Ярошенка) [5].

1. Ст. інв. 12641². Хр. кат. 1685. Тарілка із пейзажем із церквою. 1832 р. Дм. він. 24 см.

2–5. Ст. інв. 12643–12646. Хр. кат. 4169, 4162, 4161, 4165. Тарілка із сюжетним малюнком. Пер. пол. XIX ст. Дм. він. 25 см.

6–7. Ст. інв. 12661/1–2. Хр. кат. 1623. Чашка з блюдцем із рельєфним декором. Пер. пол. XIX ст. Вис. чаш-

2. Тут і далі у тексті номери за інвентарними книгами Полтавського Державного історико-краєзнавчого музею 1939 р.

ки 5 см. Дм. бл. 12 см.

8. Ст. інв. 13112. Хр. кат. 3803. Скульптура «Голгофа». Пер. пол. XIX ст. Вис. 19 см.

9. Ст. інв. 69302. Хр. кат. 1623. Чашка з рельєфним декором. Пер. пол. XIX ст. Вис. 5 см.

Один із предметів із зібрання К. Скаржинської був втрачений у роки Другої світової війни: Ст. інв. 12647. Хр. кат. 4179. Тарілка із зображенням Венери й амура. Пер. пол. XIX ст. Дм. він. 25 см.

Частина колекції виробів Києво-Межигірської фабрики вірогідно походить із Диканського маєтку князів Кочубеїв. Цей старовинний козацький рід, що отримав рангові землеволодіння на Полтавщині ще у XVII ст., славився вишуканими предметами оздоблення палацу. Серед речей, що прикрашали його інтер'єри, була й витончена порцеляна та кращі зразки фаянсу. Кочубеївський палац, що налічував близько 100 кімнат, за спогадами очевидців «був буквально набитий в окремих кімнатах (кілька вітальнь, кабінет князя, буфетні приміщення, канцелярія) картинами, ... старовинною бронзою, ... гобеленами, цінним фарфором, фаянсом, старовинною зброєю...» [6, с. 17–18]. У 1917 р. у вирі революційних подій культурні цінності із панських маєтків опинилися під загрозою розграбування та знищення. Значну роль у порятунку «культурних скарбів нації» відіграло Українське наукове товариство дослідження й охорони пам'яток старовини та мистецтва на Полтавщині, яке у січні 1919 р. виступило з ініціативою створення Губернського комітету охорони пам'яток старовини, мистецтва і природи (губкопмис). Це лише частина тих цінностей, які містив будинок Кочубеїв, адже він уже до того був пограбований в ході революційних подій місцевими мародерами. Цінності вивезли досить вчасно, бо в кінці 1919 р. палац згорів ущент [7, с. 58–61]. Парадоксально виявилась доля цієї частини зібрання межигірського фаянсу – усі ці предмети безслідно загинули у полум'ї Другої світової війни.

1. Ст. інв. 8407. Тарілка шестикутна із рослинним рельєфним декором. 1832 р. Дм. він. 21 см.

2–4. Ст. інв. 12392–12393, 16177. Соусник восьмикутний із рельєфним рослинним декором. 1832 р. Він. 25,5 x 19,5 см.

5–7. Ст. інв. 12394–12396. Тарілка із хвилястими вінцями та рельєфним рослинним декором. Поч. XIX ст. Дм. він. 21,8 см.

Частина диканської колекції у 1940 р. також була передана до художнього музею.

1–3. Ст. інв. 12397–12399. Тарілка із хвилястими вінцями та рельєфним рослинним декором. Дм. він. 21,8 см.

4. Ст. інв. 12400. Кришка з рельєфним рослинним декором. Поч. XIX ст. 9,5 x 18 x 14 см.

У 1938 р. два межигірських вироби було придбано для

музею у громадянки Печерської. На жаль, більш детальні відомості про неї не збереглися. У 1940 р. їх було також передано до художнього музею.

1. Ст. інв. 52751. Тарілка із краєвидом. 1839 р. Дм. він. 24 см. Ціна 40 крб.

2. Ст. інв. 52752. Тарілка із краєвидом. Пер. пол. XIX ст. Дм. він. 20 см. Ціна 15 крб. [8, с. 334–337].

Оскільки у 1939 р. фондово-облікова документація була переписана і частина відомостей про дарувальників була вихолощена, вірогідно, з ідеологічних міркувань, походження частини межигірської колекції залишається невідомим.

1. Ст. інв. 8406. Тарілка із рельєфним декором. Пер. пол. XIX ст. Дм. він. 20 см.

2. Ст. інв. 8407. Тарілка шестикутна із рельєфним рослинним орнаментом. 1832 р. Дм. він. 21 см.

3. Ст. інв. 8408. Кухоль зі сценою полювання. 1847 р. Вис. 8 см.

4. Ст. інв. 8409. Стопка зі сценою полювання. 1831 р. Вис. 10 см.

5. Ст. інв. 8410. Стопка із рельєфним рослинним декором. 1854 р. Вис. 8,5 см.

6. Ст. інв. 8412. Салатник із рельєфним декором. 1832 р. 26 x 18 см.

7. Ст. інв. 8431. Ваза у формі «рога достатку». 1831 р. Вис. 24 см.

8. Ст. інв. 9395. Ваза восьмикутна з віньєтками. 1849 р. Вис. 25 см.

9. Ст. інв. 12648. Соусник овальний. Пер. пол. XIX ст. Він. 29 x 22 см.

10. Ст. інв. 12650. Ваза з ручками. Пер. пол. XIX ст. Вис. 18 см.

11. Ст. інв. 12667. Форма для паштету чотирикутна. Пер. пол. XIX ст. Він. 21 x 21,7 см.

12. Ст. інв. 114590. Чашка із пейзажем. Пер. пол. XIX ст. Вис. 8 см.

13. Ст. інв. 114591. Блюдце із пейзажем. Пер. пол. XIX ст. Дм. він. 18 см.

14. ПКМВК 12921, Кс 1238. Ст. інв. 13072. Тарілка з портретом Т. Шевченка. Кін. 1840-х – поч. 1860-х рр. Дм. 22 см.

До Полтавського художнього музею передані 7 предметів, походження яких залишається невідомим.

1. Ст. інв. 8405. Ваза у формі «рога достатку». 1844 р. Вис. 29 см.

2. Ст. інв. 12391. Миска овальна з рельєфним рослинним орнаментом. 1832 р. Він. 37 x 31 см.

3. Ст. інв. 12649. Ваза з двома ручками. Пер. пол. XIX ст. Вис. 18 см.

4. Ст. інв. 12660. Тарілка з портретом П. Куліша. Кін. 1840-х – поч. 1860-х рр. Дм. він. 22 см.

5. Ст. інв. 12662. Тарілка з рослинним орнаментом. 1852 р. Дм. він. 23 см.

6. Ст. інв. 12664. Чашка з рельєфним рослинним орнаментом. 1852 р. Вис. 5 см.

7. Ст. інв. 12669. Ікона «Вознесіння» Пер. пол. XIX ст.

24 x 22 x 1,5 см.

У післявоєнний час колекція виробів Києво-Межигірської фабрики продовжувала поповнюватись із різних джерел.

1. ПКМВК 14612, Кс 1347. Ваза для квітів на п'ять відділень. 1840 р. Вис. 19 см. Куплена у С. Колеснікової у 1957 р. [9].

2. ПКМВК 22252, Кс 1737. Тарілка із рельєфним рослинним декором. 1858 р. Дм. він. 17,5 см. Куплена у Т. Гуревич у 1971 р.

3. ПКМВК 22253, Кс 1738. Сухарниця із рельєфним рослинним декором. 1832 р. 23 x 18 см. Куплена у Т. Гуревич у 1971 р. [10].

4. ПКМВК 43815, Кс 2291. Підставка для вази. 1849 р. 12 x 14,7 см. Передана Г. Кондрацьким у 1980 р. [11].

5–7. ПКМВК 73645–73647, Кс 3601–3603. Уламки посуду з рельєфним рослинним орнаментом. Пер. пол. XIX ст. Передано І. Кулатовою у 1993 р. за результатами археологічних розкопок [12].

Поіменована у статті колекція – як збережена, так і втрачена – є свідченням широких взаємозв'язків київських майстрів кінця XVIII – першої половини XIX ст. із тенденціями у розвитку західноєвропейського декоративно-ужиткового мистецтва. Вона ілюструє культурно-історичну єдність вітчизняних художніх традицій, які є органічною частиною європейського мистецького руху.

ДЖЕРЕЛА

1. Карусь Е. На англійський манер. Антиквар. 2012. № 6. С. 24–32.

2. Школьна О. Києво-Межигірська фаянсова фабрика. Пам'ятки України. 2014. № 9. С. 48–59.

3. Шудря Є. С. Дослідники народного мистецтва: біобібліографічні нариси. – Київ: Вісник «Ант», 2008. Зошит 3. 116 с.

4. Листи К.В. Болсуновського до К.М. Скаржинської. Державний архів Полтавської області, ф. 222, оп. 1, спр. 36, арк. 1–34.

5. Акт передачі експонатів Художньому музею від 02.10.1940. Роб. архів фондів ПКМ імені Василя Кричевського.

6. Николаев В.Ф. Из истории Полтавского краеведческого музея: воспоминания / за ред. Супруненко А.Б. Полтава, 1991. 45 с.

7. Скрипченко Н. Диканський маєток Кочубеїв (II половина XVII – початок XIX ст.). *Вісник Київського Національного ун-ту імені Тараса Шевченка*. Київ, 2013. Число 4. С. 58–61.

8. Інвентарна книга Полтавського Державного історико-краєзнавчого музею № 40 (розпочата у 1939 р.). 588 с.

9. Акт вступу № 1445 від 18.06.1957. Роб. архів фондів ПКМ імені Василя Кричевського.

10. Акт вступу № 6012 від 25.11.1971. Роб. архів фондів ПКМ імені Василя Кричевського.

11. Акт вступу № 8591 від 16.11.1980. Роб. архів фондів ПКМ імені Василя Кричевського.

12. Акт вступу № 68 від 02.08.1993. Роб. архів фондів ПКМ імені Василя Кричевського.

Kondratenko N.H. History of Kyiv-Mezhyhiria faience factory collection in the Vasyl Krychevsky Poltava Local Lore Museum Gathering

The article is dedicated to history of Kyiv-Mezhyhiria faience factory collection forming in the Vasyl Krychevsky Poltava Local Lore Museum gathering. History of creating and functioning of the plant itself, art and economic foundation of its work are characterized briefly. Enterprise appeared in 1798 not far from Kyiv and became the first in Russian Empire factory that produced fine faience. It aimed to drive imported English faience out of a local market. And by 1829 enterprise achieved its golden age. For example, technique of printed décor and covering with colored glazes were started to use. Kyiv-Mezhyhiria Faience Factory participated in industrial exhibitions in Moscow, Saint-Petersburg and Kyiv for many times. Its ware was presented in Paris in Royal Museum of Sevres Porcelain Plant.

Unfortunately, the very small number of items, made at the fabric, survived till nowadays. The Vasyl Krychevsky Poltava Local Lore Museum preserves seventeen Mezhyhiria products. Ways of Mezhyhiria vessels coming to museum gathering during different periods are analyzed. Ten of them came to museum in the pre-war period before terrible fire of 1943, that destroyed huge part of the gathering. Part of collection, lost during the Second World War, is outlined. Among preserved sources of information concerning ways of collection forming, things that came from the private museum of Kateryna Skarzhynska, are traced. There are nine beautiful faience vessels, which can challenge with European porcelain in their delicacy. Objects, that could come from the Kochubeis palace in Dykanka, are outlined separately. Unfortunately all these things were lost till nowadays. Objects, that came to the local lore museum collection in post-war period, are named additionally.

List of exhibits, passed to the Mykola Yaroshenko Poltava Art Museum (Art Gallery) in 1940, is also made.

Key words: collection, faience, Kyiv-Mezhyhiria faience factory, the Vasyl Krychevsky Poltava Local Lore Museum, the Mykola Yaroshenko Poltava Art Museum (Art Gallery), K. Skarzhynska, the Kochubeis family, aristocrat mansions.

REFERENCES

1. Karus, E. (2012). Na anhliiskii maner [In English manner]. *Antikvar – Antiquist*, 6, pp. 24–32. [In Russian].
2. Shkolna, O. (2014). Kyievo-Mezhyhirska faiansova fabryka [Kyiv-Mezhyhiria Faience Factory]. *Pamiatky Ukrainy – Monuments of Ukraine*, 9, pp. 48–59. [In Ukrainian].
3. Shudria, Ye. S. (2008). *Doslidnyky narodnoho mystetstva* [Researchers of folk art]. *Visnyk Ant*, 3. Kyiv. [In Ukrainian].
4. Derzhavnyi Arkhiv Poltavskoi Oblasti, fund 222, description 1, case 36, pp. 1–34. [In Ukrainian, unpublished].
5. Act of endorsement of exhibits to the Art Gallery on 02.10.1940. Work archive of funds of the Vasyl Krychevsky Poltava Local Lore Museum. [In Ukrainian, unpublished].
6. Nikolaiev, V. F. (1991). *Iz istorii Poltavskoho kraevedcheskoho muzeia: vospominania* [From history of the Poltava Local Lore Museum: memoirs]. Poltava. [In Russian].
7. Skrypchenko, N. (2013). Dykanskyi maietok Kochubeiv (druha polovyna XVII – pochatok XIX st.) [Dykanka estate of the Kochubeis (the second half of the 17th – early 19th cc.)]. *Visnyk Kyivskoho Natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka – Taras Shevchenko Kyiv National University Herald*, 4, pp. 58–61. [In Ukrainian].
8. Registration book of the Poltava State Historic Local Lore Museum no. 40 (begun in 1939). [In Ukrainian].
9. Acceptance act no. 1445 on 18.06.1957. Work archive of funds of the Vasyl Krychevsky Poltava Local Lore Museum. [In Ukrainian, unpublished].
10. Acceptance act no. 6012 on 25.11.1971. Work archive of funds of the Vasyl Krychevsky Poltava Local Lore Museum. [In Ukrainian, unpublished].
11. Acceptance act no. 8591 on 16.11.1980. Work archive of funds of the Vasyl Krychevsky Poltava Local Lore Museum. [In Ukrainian, unpublished].
12. Acceptance act no. 68 on 02.08.1993. Work archive of funds of the Vasyl Krychevsky Poltava Local Lore Museum. [In Ukrainian, unpublished].

Стаття надійшла до редакції 11.02.2020 р.
Рекомендована до друку 10.03.2020 р.

УДК [394.94:069](477/411)«192/193»

А.С. Яненко

ІНТРИГИ Й КОЛОТНЕЧА ДОВКОЛА ВСЕУКРАЇНСЬКОГО МУЗЕЙНОГО ГОРОДКА: (НЕ)ПРИЯЗНИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ СВІТ КИЄВА 1920-х – ПОЧАТКУ 1930-х рр.

У статті до наукового обігу залучено інформацію про інтриги, крутість, фальш й сцени, а між тим щирість, співчуття й підтримку, – емоції, що вирували у музейному житті 1920-х – початку 1930-х рр. й закарбувалися у листах, надісланих П.П. Курінному, очільникові Лаврського музею культур та побуту (з 1926 р. Всеукраїнського музейного городка) у Києві. Окреслено основні причини конфліктів та наслідки, до яких сприяли непорозуміння між співробітниками київських музеїв. Висвітлено прояви приязності, гуманності й підтримки, що так само були притаманні інтелектуальному співтовариству. Наголошено на перспективності залучення джерел особового походження, передовсім епістолярної спадщини, для подальшого (ре)конструювання емоційного наповнення щоденного життя представників музейної спільноти між двома світовими війнами.

Ключові слова: емоції, інтриги, конфлікти, людяність, музейництво, інтелектуальне співтовариство, Всеукраїнський музейний городок, Київ, УСРР, 1920–1930-ті рр.

Уявити життя людини без емоцій доволі складно. Реакції на зовнішні та внутрішні подразники, які проявляються у вигляді задоволення або незадоволення, радості, страху, гніву, розпачу тощо є тлом реалізації життєвих планів і проєктів, розвою людських стосунків. Відтворення емоційного наповнення щоденного життя представників інтелектуального співтовариства уможливило системне і динамічне бачення історичного процесу. Буденні проблеми, конфлікти, прояви підступності чи людяності, їхнє осмислення тими, хто живе чи жив поруч, відкривають історикам гуманітаристики широкий дослідницький простір. Наразі історіографічний процес уже має приклади реконструювання емоційної складової існування професійних спільнот між двома світовими війнами. Почасті конфліктні ситуації, у вирі яких опинялися музейники 1920–30-х рр., прояви підступності чи (не)порозуміння висвітлювали у своїх студіях І.О. Ходак [1; 2; 3], С.І. Білокінь [4; 5; 6; 7], А.М. Черденченко [8; 9], О.В. Юркова [10]. Риси характеру й вдачі людини детермінували модель поведінки, яку вона обирала для фізичного виживання за часів тоталітаризму. До того ж, на емоції у робочому й приватному житті суттєво впливала вибудована більшовицьким режимом система постійного нагляду над найактивнішою частиною населення країни, зокрема, через розгалужену мережу інформаторів, т. зв. секретних співробітників (сексотів). Реконструювання (не)приязної атмосфери, у якій жили музейні співробітники Києва між двома світовими війнами, ускладнюється браком та надмірною суб'єктивністю джерельної бази, утім окреслити причини виникнення і шляхи вирішення непорозуміння, прояви людяності й підтримки, двоєдушність чи щирість дозволяє листування інтелектуалів 1920–30-х рр.

Метою цієї розвідки є залучення до наукового обігу «живих» замальовок крутість, фальші, сцен, інтриг, а